

«Союз ТМ-10» кемасининг ички системалари нормал ишлаб турибди, космонавтлар Манаков ва Стрекалов ўзларини яхши хис этмоқдалар.

Съездда Ўзбекистон Нефть ҳамда газ саноати ва қурилиш ходимлари тармоқ касабаси уюшмасининг ҳаракат дастури ва устави қабул қилинди. раҳбар органлари сайланди.

Съезд ишида СССР нефть ва газ саноати ходимлари касабаси уюшмаси Марказий Комитетининг раиси В. Т. Седенко қатнашди.

(ЎзТАГ).

Мен бўлган қамоқхона лагерини бу ерда маҳбуслар: «Тириklar қадростони» деб, менга ўхшаш йигирма беш йилга ҳукм қилинганларни эса «Отимай ёки оқимай қолган тирик мурдалар» дейишаркан. Бундай гаплар қанчалик оғир бўлмасин, ҳақиқат эди. Мен бу гаплар қаердан келиб чиққанини, нега шундай дейишлари сабабини сўриштиришга «Бир йилгига бу ерда яшаб кўр, нега эканини ўзинг биласан-қўсан» деган жавобини қилишди. Улар нимани назарда тутишганини билмадим-у, ҳақиқатан ҳам бир йил эмас, бир-икки ой эмас, келган кунингиданоқ бу гапларнинг сабаби аён бўлиб қолди. Ҳақиқатан ҳам бу лагер тириklar қадростони эди.

Красноярск жўнатиш пунктидан бизни қўриқлаб келган соқчилар лагер бошлиқлари ихтиёрига сурув ҳисобини олгандек топширишлари биланоқ, улар суриштирган ва қизиқтирган, биринчи нарса кимнинг қўлидан қандай хўнар келиши бўлди. Чунки лагер эшигига қадам қўйилган шу соат, шу дақиқадан бошлаб, ёзувчи, журналист, профессор профессор эмас, балки ишчи кучига, қўлга айланган эдик. Энди сен касбнингга, кучинг этганига қараб эмас, лагер бошлиқлари қандай ишни буюрса, шуни қиласан. Умри илм билан кечган 60 ёшли профессор нима иш қилиши мумкин? Масалан, мен ўзим-чи? Бу ерда ҳунаринг бўлиши шарт эмас. Сенинг қимлигинга қараб иш бермайди. Бу ерда сенинг кучинг бўлса, бас. Фақат кучинг керак. Энди ҳоҳишинг билан эмас, буюрилган ишни қилишга мажбурсан. Эшакнинг эти ҳаром, меҳнати ҳалол деганларидек, бу ерда фақат меҳнатинг керак. Қимлигининг ҳеч ким суриштириб ўтирмайди. Ер қазиб, юк ташиш ёки бетон қўйиш учун ҳунаринг бўлиши шарт эмас. Тирик бўлсанг, нафас олиб турган бўлсанг бас, ўлгинингча ишлаб бериш мумкин. Бироқ меҳнатга бардош беролмай, қамоқ мударти тугамай ўлсанг, бунинг учун ҳеч ким жавобгар эмас. Чунки сен ҳукм қилинган одамсан. Бу ерни тириklar қадростони дейишнинг сабаби шундан.

Лагерга келган биринчи кунингиданоқ, одатдагидек, ерга ўтқазиб, энг аввал ораминда бетончи, юк ташувчи, гишт терувчи, темирчилар бор-йўқлигини суриштиришди. Силсий маҳбусларнинг кўпчилиги маъмурий, илмий ишлар билан шуғулланган эдилар. Менга ўхшаб қўлларидан ёзув-чизувдан бошқа иш келмаса керак, деб ўйлангандим. Йўқ, мен ўйлаганча бўлиб чиқмади. Аксинча ошпаз, тикувчи, сартершо, нововый, ямоқчилар борми деб сўрашганда, мендан бошқа деярли кўпчилик баробарига қўл кўтара бошлади. Ҳатто Қарағанди лагеридан келатган ленинградлик тарихчи олим ҳам нововый борми деса ҳам, кийим тикувчи борми деса ҳам қўл кўтара берган эди. Бунчалик кўп ҳунарни қачон ўрганиб ўлтургансиз, деб сўрасан, беш-ўн йил лагерга-лагер юриб, тузини тоғиб, шаронига тушуниб қолган бу одам:

— Қўл кўтарганларнинг ҳаммаси ҳам шу ҳунарни билмади, деб ўйлагансизми? Биронтаси ҳам билмади. Мақсад — етимиш даражалли қаҳратон совуқ, бўронли қиш-қирозли кунларда усти ёпиқ иссиқроқ жойга бир амаллаб кириб олиб жон саклаш керак-да, — деб жавоб қилди.

Лагер бошлиқлари керакли касб эгаларини танлаб бир томонга ўтказиб, қолганларга наваб этганда, айниқса, меннинг номини «Осупов қиё» деб алоҳида урғу билан ажратиб айтиб:

— Шоир эксансиз! Бу ерда қалам-қоғоз йўқ. Фақат бел билан чўчиб қор. Меҳнат шарафимиз, бахтимиз деб қўйлаб келгансан. Мана, энди ўзинг амалда кўрсан, — деб ер қазувчилар бригадасига қўшиб қўйди.

Эртасига ишга чиқдим. Қўлимга ер қазиб учун чўчиқ, шағал ташиб учун фалтак тутташдим.

Бу лагерга келган вақтимда бир ярим йилдан ортиқ кўшб кўрмай қамоқда ётиб, терговчиларнинг ҳақорат, зуғумлари, жўнатиш пунктиданги руҳий қийноқлар, бир неча ойлик йўл азоблари, уйқусизлик, оқликдан кейин чўпдек озиб кетган эдим. Унинг устига қор босимини кўтарилиб, тинмай бошим айланар эди. Бу ерларда ўн бир ой қиш, бир ойгина илқ-иссиқ кунлар бўлиб, музлаб ётган ерни қазиб, фалтакни тўлатиш осон эмасди. Бир амаллаб шеригим ёрдамида тўлатиб, уни ердан кўтарганидан ҳам ташта йўлнинг устидан икки қадам юрмасиданоқ қўлим қалтираб, мувозанатимни сакловчидан ағдариб юборардим. Атрофимдагилар аввалига кўлсизлар ҳам, орадан кўп ўтмай, бригадир («ўнга планини бажариш керак» менга «Оғанин, меннинг бригадарида ишлашга ярамайсан, ишимни орага сўрапсан, нафақат меннинг бригадарида, умуман лагерга тўғри келмайсан, сени қамоқда олиб қолишлари керак экан» деган гапни қилди.

Унинг гапни эшитган атрофдагилардан баъзилари:

— Шоир экан, уни меҳнат лаззатидан маҳрум қилма! Шу вақтгача меҳнат—бахт, меҳнат шарафшон келтиради, деб ёзиб келган. Лекин яхшироқ меҳнат қилмаганими, бечора, бахтга эришолмагани. Эришолмаган бахтига етмаган, деб умид билан бу ерга келибди. Меҳнат қилсин, излаган бахтини шу ердан топар, бундай шарафдан маҳрум қилиш инсофдан эмас, — дейишарди.

Албатта, бу алам билан айтилган гап эди. Бунинг тағида: «Мана, сен ўзинг шоир, шунча меҳнат қилиб охири нима бўлдинг. Меҳнатнингнинг қадрига еттишдики! Меҳнатнинг совет кишиларига келтирган шон-шарафни, бахти шуми!» деган адолатсизликка қарши нафрат, инсон меҳнатининг қадр-қиммати йўқлигининг ифодаси ётарди.

Шеригимга ҳам тенг туриб ишлаш оладиган одам керак эди. Белгиланган иш бажарилмаса, унинг насибасига зомин бўлиб, маҳорка пули ишладан ҳам маҳрум қиласан. Замбилгалтани юргизолмай бир марта-икки марта йиқилганимдан кейин шеригимнинг раҳми келди чоғи менга шағал ортишни қолдириб, ўзи фалтак аравани олди. Бу мен учун ундан ҳам оғир эди. Чунки ҳадеганди аравани тўлатадиган даражада чўчиқ билан ер қазибга етарли мадорим йўқ эди. Ҳолдан тойганимни, ҳеч нарса қилолмаслигини сезган шеригим Юра қўлимдан чўкичи олиб, ер қазиб ҳам, фалтакка ортишни ҳам, ташини ҳам ўзи бажара бошлади. У ҳали ёш, энди йигирмага кирган эди. У мендан чекиш-чекмаслигини сўради. Шу баҳона иккиламиз бир дақиқа нафас ростилаб суҳбатлашиб қолдик. Қачондан бери бу ердасан, деган саволимга Юра:

— Қамалганимга олти йил бўлди, — деди.

Юрнинг бу жавобига ҳайрон бўлдим, ишонмадим. Ўзи энди йигирмага ўлган бўлса, қандай қилиб, олти йил ўтирган бўлади? Ҳа, Юра ёлгон гапирмаган экан, У ғарбий украинлик бўлиб, немислар қўрқовида қолганлари учун ота-оналарини аллақайси лагерга, ўзини эса балоғатга етмаганлар колониясига, кейин ватан хони сифатида бу ерга юборишган экан. У мендан олган маҳоркани ўрай-ўрай ана шуларни айтиб берди.

Маҳбусларнинг ишлаб толулган пуллари маҳоркага зўрга етарди. Юра мен билан шерик бўлиб ишласа, бу пулдан ҳам маҳрум бўлиши аниқ эди. Мен бунинг истамасдим. Ўзим учун бўлмаса ҳам шеригимнинг насибасини қирқмаслик учун ишлаш керак эди.

Қўлимда бирон касб-кор бўлмагандан кейин ер қазибдан бошқа нима ҳам қилишни мумкин? Қўлимдан нима ҳам келарди? Бошқалардек ишлашга етарли куч-қувватим бўлмаса, нима чорам?

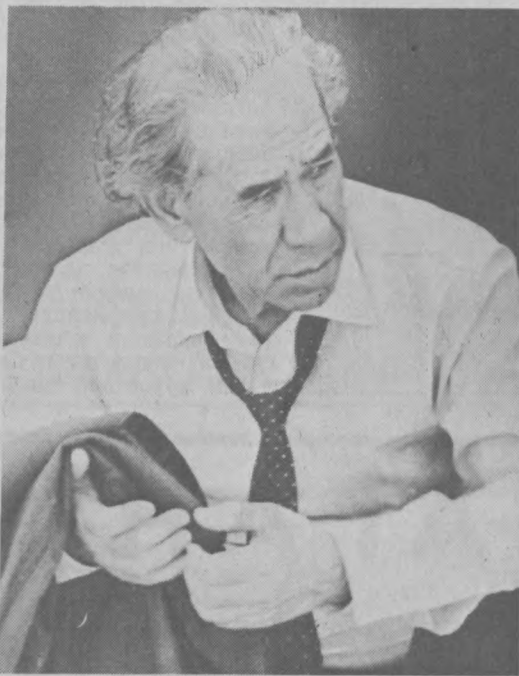
Терговчи менга қўйган гуноҳларинг деярли ҳаммасини тўқиб чиқарилган бўлса ҳам тергов вақтида унга — ўз ватаним, халқимга бўлган садоқатимни, тирик эканман қаламим билан, ижодим

билан исботлайман, деганимда у захарханда билан:

— Қаламим билан эмиш!.. Ижод деган нарсани энди ҳаёлингга ҳам келтирма, ҳа! Бу ҳақда ўйлашни ёдингдан чиқари! Энди бундан буюн сенга қалам эмас, белуракни ҳам ишонмаймиз, — деган эди.

Киши меҳнатдан ўлмайди. Меҳнат беадад эмас. Бир нафаслик уйку, бир нафаслик дам олиш меҳнат юкидан холи қилади. Аммо қалбингга ортилган ҳақорат юкидан қочиб қутилимоқ амри маҳол! У сени бир дақиқа холи қўймайди. Уй-қўнгда ҳам, ўнгингда ҳам, ҳордиқ чоғингда ҳам сени тарқ этмай кемиради, адо қилади! Қўлим ҳаёл ўлдиради, деганлари шу эмасми!

Гуноҳи бор одам, виждони бўлса меҳнати билан эмас, ўлими билан ҳам гуноҳини оқлашга рози бўлади. Ҳар қандай машаққат меҳнатга чидайди, бардош беради. Машаққат чеккан саринг гуноҳинг ювилгандек енгил тортасан. Бардамлашсан. Аммо бу ерда қилмаган қайси гуноҳинг меҳнатнинг билан ювишинг керак! Сенга қилган тўхматлари, номингни айтишдан жирканиб

Улик-тириклигинг, қаерда эканингни биров билмаса. Шунинг ўзи тирик мурдалик эмасми! Бирор муҳтожлигинг, кўнглингдаги гапингни айтадиган кишинг, имконинг бўлмаса, Тириклигинг қаёқда қолди! Тириklar қадростони дейишнинг сабаби шундан эмасмикин?

Борди-ю, ноҳақ қамашган деб бирон юқори ташкилотга арыз-дод, шикоят қилгудек бўлсанг, у маҳалда оиланг, ёри биродарларинг, қариндош-уруғларингга хат ёзишдан маҳрум бўласан. Чунки сенга бир йил, икки йилда бир марта хат ёзиш ҳуқуқи берилган. Нега? Нима учун? Мақсад нима? Бу қийнок нега? Қариндош-уруғ, бола-чақанг сендан умидини узини учунми? Жисмоний азоб етмагандек руҳий азоблаш учунми!

Бу ерда августнинг ўрталаридан кунлар совуқ, қор тушиб, қиш киради. Бир неча ой ботмасдан уфқларда айланиб юрган қўш энди бутунлай кўринмай, олти ойлик қўб туни бошланди. Гарчанд қўш қор бўронлари орасида милтиллаб кўриниб қўйса ҳам, аммо бутун зулумот, бутун қоронғилик меннинг қалбимга, меннинг ўйларимга чўкканди. Бир мен эмас, баракларда ётган минг-

Шукрулло

• Янги романдан парча •

қилган маълумотлари учунми? Пешона-ю елкаларингга босилган тамгалар бадалганими!

Лагерга келганимнинг биринчи кунлариданоқ инсоний қиёфадан, ота-онам умид билан қўйиб исимидан маҳрум қилишиб, маҳбуслик тамгаси босилди. Маҳбуслик либосларини беришди. Оёқ кийимини сифатида ўлқим, тирикдан қолган, тешикларида сими ўтказилган, эскириб, бўймайиб кетган ботинка, минг ямоқ пахталик шим, телогрейка, ўзимга мутлақо лойиқ бўлмаган ва қилпилаган, почалери узун, ёлғир-қорда қийиш учун жомакор. Бош кийим лагер машиначилари тиккан қалпоқ. Бу еринг қондаси шу. Сенинг итиригингда ҳеч нарса йўқ. Берганини қиясан. Берганини оёқсан. Қор-ёғир жонингдан ўтса ямаб-ясаб олиш бу сенинг ўзингга боғлиқ.

Усти-бош олганингдан кейин қор, ёғирда ҳам кетмайдиган бўёқ билан ички кийимингдан тортиб, устини кийимингга, ҳатто бош кийимга, шимингнинг кўрнанадиган олд қисмига ва елкаларингга номинг ўрнига рақам ёзиб қўйишарди. Шу бугундан бошлаб ота-онанг қўйган ном билан хайрлашасан. Сенинг қимлигинг шу бугундан бошлаб елкангга ёзилган рақам билан юритилди. Бу сенин исминг номин билан аташга ҳам муносиб кўрмаслик, одам қаторидан чиқарилигинга ишора. Кийим-кечаклар ямоғига чидаш мумкин. Чидайсан, Аммо инсонлигинг, қалбингга босилган ҳақорат тамасининг кўтариш ва унга чидаш-чи.

Кейси гуноҳингга, қайси қилишингга, ахир, бу ҳақоратлар! Сен энди ҳар қандай жисмоний машаққат, ҳар қандай руҳий ҳақоратларга чидашга маҳкумсан!

Маҳбуслар посилка олиш ва уйдагилар билан қўришиш у ёқда турсин,—бир энлик хат нима деган нарсаси, — шундан ҳам маҳрум қилинганлар!

Маъмурий-бўйруқбозлик тартиботи, сталинча зобитлик эл-юрт бошига оғир мусибатлар солди: халқнинг гули бўлган зиёлилар таъқиб ва таҳқир этилди, бешафқатларча отиб ташланди, Сибирь қамоқхоналарида оғир азоб-қубатларга маҳкум қилинди. Бу ҳақда иттифоқ адабиётида талай асарлар мавжуд бўлишига қарамай, шу пайтгача ўзбек адабиётида кўзга кўринарли бирон асар яратилмаган эди.

Ўзбекистон ССР халқ шоири Шукрулло ҳам бўҳтон қурбони бўлди. Қамоқхонадаги ноҳақликлар азобини, адолатсизликлар аламини бошидан кечирди. Шукрулло ўзи гуноҳ бўлган воқеаларни бадиий талқин этиб, «КАФАНСИЗ КҮМИЛГАНЛАР» номли асарини ёзиб тугатди. «Ўтган воқеаларни қайта кечириб нақадар изтиробли бўлмасин, ўша ҳақсизликлар, бемисл зулм бошқа тақдирларимизга учун ушбу китобга қўл урдим» дейди адиб.

Қўлида ушбу асардан бир парча-ни эътиборингизга ҳавола қиламиз.

минглаб тутқунлар қалбини қонлаб ётарди. Қаҳратон бўронларга ва саратон жазираларига киши чора топади. Бердоши етди. Аммо ҳақорат, ҳўрликлар, маънавий азобларга-чи!

Юра билан бирга узоқ ишлаш насиб этмади. Қорининг паст қисмида оғриқ пайдо бўлди. Санатория бўлими бор лагерга олиб кетишди. Шу сабаб бир-икки кун лагерда қолдим. Врочлар бирон жиддий касал топилмади. Қориндаги оғриқ ичаклардаги ёғсизлик, қувватсизликдан. Бунинг бирдан-бир чораси ёғлик нарсаси. Ёғлик бандж тақиб ишлаш эди. Йўқ ёғни қаердан топасан! Бир ойда берган пуллари моҳорка, ярим кило мол ёғи, ярим кило қанд олишга базур етди. Икки чақмоққанди идишга солиб, қотиб кетган мол ёғини сарғў ўрнида, шунинг ҳам топилишига шукр қилиб, бир маҳал ея эдим.

Бандажини ўзлари топиб беришди. У билан галтак аравани кўтарганимда ҳам ичак, ошқозонларим пастга осилиб тушиб, қоринимга қадалиб оғриқ беради.

Ишга чиқганимда шеригим Юра йўқ эди. Унинг иситмаси кўтарилиб, қайт қилишга қарамасдан: «Сен ёшсан, ўлмайсан» деб ишга чиқаришган. Кўричаги ёрилиб, ўзидан кетгач, ишнинг охиригача бир чеккага ётиқиб қўйганларича ўзига келмаган, Лагерга ўлигини олиб кетишган.

Лагерда ўлганларни ҳеч ким суриштирмайди. Билган бидади, билмаган йўқ. Оёғига номер боғлаб, қаергадир олиб бориб яланғоч кўмиб, кафан қаёқда, кийимларини ечиб олиб келадилар. Бу ерда ўлган бебақлар икки газ кафанликдан ҳам бенасиб. Кафансиз кўмилади. Маҳбуслар операция қилинган тузалгунча етиши керак, лекин бир ҳафта ҳам ётиқмай, ўлса-ишда ўлсин, деб, ишга

ҳайдашди. Мен бевақф ва кафансиз кўмилганлар ҳақида ўйлар эканман, ҳаёлимдан қамалиб, йўқ бўлиб кетган Абдулла Қодирий, Акмал Икромов, Усмон Носир каби қатор-қатор ўзбек халқининг буюк фарзандлари ўта беради. Уларнинг ҳақсизлиқдан ўлим ёқиди қилган охи нолалари, қарғишлари эшитила беради. Ўзимнинг аламлирим ҳам унутилиб кетарди. Дунё шу экан. Инсоф қутиб бўлмайди, деган фикрга ҳам келиб қолардим. Шундай чоқда бандж тақиб юришми ҳам, бир дам унутиларди. Бу ерда эртага нима бўлишини билмайсан. Умринг омонатдек яшайсан. Ҳар кун ва ҳар соатда қутилмаган бир фожия ва бахтсизлик юз бериб туради.

Эрталаб соат олтида турганимга кеч соат саккизгача тик оёқда ишлайсан. Эрталаб ноҳуштага бир чўчим ёғсиз сўқ, ёки сули бутқа егач, минглаб маҳбусларни қор-ёғир остида қайта-қайта бирма-бир санаб, дарвозадан чиқиб олдида «Қаҳратон бир қадам орқада қолиш ёки четга чиқиш қочиб ҳисобини, оғохлантирилмасдан ўт очилади» деган ҳар кун икки-уч марта айтиб қўлларини безор қилинган қўнғилсиз буйруқ такрорланарди. Буларнинг ҳаммаси сабабини бузиб, маҳбуслигининг эслатиб туриш учун қилинади. Баъзилар ишлайдиган қўриқлиш майдонларидан икки-уч километр нарида бўлиб, ёғирли кунларда изиб, сасиб, у ерга етгунча чақажон, кекса, менга ўхшаш бандж тақиб ишлайдиган одамлар қолдан тоярди.

Биз ишлайдиган жойдан бироз нарида аёл маҳбуслар ишлайарди. Гарчанд бизлар уларни, улар бизларни кўрмасалар ҳам, лекин вақти-вақти билан нола тўла, фарёддан иборат, худого ёлвориб:

Бизларни ким айирди,
Ким қилди бизни жудо,
Жазосини ўзинг бер,
Меҳрибон, қодир худой!

деб айтган ашулалари эшитиларди. Аммо ашула охирига етмасдан соқчилар нафасларини ўчирарди.

Худого ёлвориб фарёд чекаётган бу мунис аёллар кимлар? Булар уруш даврида немисларнинг қўрқовида қолгани учун ватан хони ёки жосусликда айбонда эридан, екасида, сингисиню, севили ёридан айрилиб, уй-жойлари мусодара қилиниб ҳаммаси ҳар ёққа—бири Сибирга, бири Қарағандга, қаерда лагерлар бўлса, ўша ёқларга жўнатилаган. Деярли кўпчиликларни Украина, Белоруссия, Болтибуйилик шўрлик хотин-қизлар эдилар. Булар бир-бирларидан битта сим девор оқсида яшасалар ҳам, дийдор қўришадиган маҳрум шўрликлар эдилар. Яқиндагига ўз туғишдан сингисини шу лагерга келганидан дарак топиб, жуда бўлмаса овозини эшитиб, ҳол-аҳвол сўраш ниятида девор ёнига яқинлашган жувонини кўрган соқчи уни отиб ташлаган. Машинасининг устига чиқиб, онеси билан сўзлашмоқчи бўлган шофёр фоний дунёга равона бўлганидан буён ҳали бир ой ўтгани йўқ. Сингилмини кўраман, хотинимни бир марта кўрсам армоним йўқ деб, ўққа учиб кетганлар оз эмас. Аммо шунга қарамай ҳўрлик, жижирон, жондан бездирган висолга ташна шўрликлар таваккал қилишдан тоямасди.

Тириklar қадростони дейишнинг сабабларидан яна бири шу эмасмикин! Абсуски, битта бу эмас! Бу ерда ажалнингдан беш кун олдин ўлиб кетадиган воқеаларни ҳар кун қутуш мумкин. Ҳар кун бир фожия. Биров отилиб, биров юк кўтармадан қрандан йиқилиб, кимдир 70 даражада соғудан ўпкасини, нозик жойинини совуққа олдириб ўлиб кета беради. Бу ерда «қўлибди» деган овозин эшитсан-у «нега!» деган гапни, қаерга, қачон дефи қилинганини билмайсан. Бу ерда сенинг итиригинг тирингиди ҳам, ўлганимда ҳам лагер бошлиқларининг қўлида.

Ер қазиб, юк ташиш ишларига ярамаганидан кейин ёғирлироқ, ёғирдан панароқ деб сантехмончилар бригадасига ўтдим. Маҳбуслар учун енгил иш бўладими! Енгиллиги шуки, ишлайсан-у фақат ўлмайсан. Қилидиган ишим — янги қурилатган бизиларга радиаторлар ўрнатиш учун жой тайёрлаш. Бир қўлимда шиллабур (ғишт деворларни ўйиш учун трубадан қилинган уч томонли тигли асбоб), бир қўлимда 10—15 килограмм болга билан ғишт деворларни ўйиб, аввал унга ёғоч қозик, кейин қранштейн қоқиб чиқаман. Албатта, ўн соат болга билан ғиштни ўйиб, мўлкалданги ишни бажариш учун ҳам куч-қувват бўлиши керак. Бўлмаса, маҳорка пули ҳам ололмайсан. Кўнинг лагерининг бир чўчим буткасига қолади. Е шу билан яшашга ё меҳнатга чидашинг керак.

Лекин 45—50 даражалли совуқ ҳали эшик-деворлари қурилмаган, ҳамма ёғидан шомол ғўриллаб турган бинода 10—12 соат давомида очнаҳор бир худди болгани кўтариб ўриш, бандж тақиб юрган мен учун оғирлик қиларди.

7—8 йилдан бери шу лагерда маҳбусликда умр ўтказаватган тошкентлик врач Туроб Алмишамедовнинг «рахм-шафқати сабаб бўлиб, ёғирлироқ ишга, навбатчи сантехмонтажчи бўлиб ишлаганга ўтдим. Аммо енгил саналган бу юмушнинг ҳатто ўлимимга ҳам рози қилидиган азоб-қубатлари бўлишини билмаган эканман.

Гарчанд менга бегона бу ҳўнар жисмоний жиҳатдан асрий музланиш чўки билан қовлашдан кўра енгил бўлса ҳам, тутқунлик, лагер ҳаётидаги қўнғилдан азоблар, дахшати ҳодисалар булард-ки, баъзан 25 йил қамоқда ўтиришга ҳам рози бўлиб кетардим.

Мен навбатчилик қиладиган устакхона лагердан 1—2 километр нарида эди. Совуқ 45—50 даражага етиб, қор бўронлари бошланган кунлари маҳбуслар баъзан ишга чиқарилмасди. Бўрон вақтида совуқ 50—60 даражадан ошарди. Аммо менга ўхшаган тунги навбатчилар, темирчилик касби каби ҳўнар эгалари қурилишга эртанги зарур нарсаларни тайёрлаш учун ҳар қандай об-ҳаво шароитида ҳам ишга чиқишга мажбур эди.

Шундай кезларда ит етаклаган ва автомат билан қуролланган назоратчилар бизларни сафта тизиларди-да, ҳар доимгидек «бир қадам сўфдан ташқарига чиқиш ёки орқада қолиш қочиб ҳисобини, оғохлантирилмасдан ўт очилади» деб буйруқ беришарди.

Атроф теп-текис. Тун. Қоронгу зулмат. Дахшати қор бўрони оч бўридек увиллар, устинида дахшати телеграфи ёки жўнпўстини, пахталик шим, унинг устидан брезентга ўхшаган матодан жомакор, ямоқ-самоқ кигиз этик, қўлқоп. Булардан ташқари ўзимиз орттирган ёки уйдан юборилган иссиқ кийимларга ўралиб олганимизга қарамай, бўроннинг зўрлигиндан ичмиз қорға тўлиб кетганини сезмай қолардик.

Дахшати бўрон кўз очирмасди. Совуқдан ёшланган кўларда киприklar ёғиқнинг ярим палласидек музлаб қоларди. Бир қадам олдинки кўриш ҳам амри маҳол эди. Шундай вақтларда янгилишиб, сўфдан бир оз ташқарига чиқингми, отиб ташлашарди. Мени мана шу бевақф ўлим ҳафти ташинишга соларди.

Бутунлай мадорсизланиб қолгандим. Кучини борица қорбўрон ва совуқ билан олишиб, сафдаларга етиб юришга ҳаракат қилардим. Бир кун совуқдан икки кўзим юмиллиб, музлаб қолдим. Музми олсам, киприklarим узилиб чиқарди. Ноиложликдан ёнимдаги шеригимга «Менга йўл кўрсатиб бори» дедим. Гаплашганимизга кўзи тушган колонна бошлиги нимаданқир шубҳаланиб, тиканил сим дарвоза олдида яқинлашганимизда бизни тўхтатиб: «Ҳамманг ўтир, турсанг отиласан» деди дўх уриб. Ҳамма мук тушди. Шу аллозда совуқда дийдираб ўтиравердик. Кимнингдир оёқларини, баъзиларнинг юзларини совуқ урди. Ниҳоят, кўзгалдик, Устакхонага эсон-омон, ўлмай тирик келганимга шукр қилардим, Чунки қамоқ мударти тугаб, энди озодликка чиқиш пайтида қанча маҳбуслар бекордан-бекор ўлиб кетганларининг гувоҳи бўлганман.

ИНДЕКС 64583. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11